

Doodzonde

Verdwenen dobben in Noord-Friesland buitendijks

Aerofoto Eelde

Op gezette tijden gaan we met studenten historische geografie van de Universiteit van Amsterdam op excursie naar het Noorden. In een gehuurd minibusje tonen we ze dan een aantal van de vele landschappelijk interessante aspecten die de drie noordelijke provincies te bieden hebben. Zo is bewoning op de grens van zee en land en het proces van landaanwinning door de eeuwen heen daar prachtig te illustreren en te bediskussiëren. Terpen van respectabele ouderdom; de inpolderingen van de Middellzee, met als hoogtepunt Het Bildt en natuurlijk de dobben bij Ferwerd. Het bezoek in maart van dit jaar aan de dobben begon goed. De zeedijk was net verhoogd en verhoogd en nog niet ingezaaid. Door de vette klei aan je zolen waande je te lopen op een verse, net aangelegde dijk. Zo moeten ze er ook in de middeleeuwen uitgezien hebben, zij het heel wat bescheidener. Op de dijk aangekomen zochten we naar de dobben. Je kon ze vanaf dit punt altijd prachtig zien liggen, je kon daar hun functie uit-

eenzetten, zonder er heen te lopen en voor verstoringen van welke aard dan ook te zorgen. Alleen deze keer zagen we ze niet. Ze bleken, zo bleek later na navraag, voor het overgrote deel dicht geschoven te zijn. Doodzonde, want de dobben stonden voor iets. Ze vertellen het verhaal van meer dan duizend jaar buitendijks grondgebruik. De oudste vermeldingen dateren uit de 8e eeuw en hebben betrekking op de Vlaamse kustvlakte. Er is dan sprake van schorren (kwelders) waarop aan schapenteelt wordt gedaan. Opvallend is het veelvuldig voorkomen van terpen, waarvan een groot aantal in de teksten met name wordt genoemd: Locwierde (791), Commerswerve (794), Hannekenswerve (1169), etc. Deze terpjes dienden als vluchtplaats voor de schapen tijdens hoog oplopende vloed. Door de bedijking van de schorren in de 11e-13e eeuw verdwenen al deze terpjes. Ook in Zeeland kwam de fase van schorren met beweiding door (vooral) schapen voor, totdat de voortgaande bedijking daar een eind aan maakte.

Net als in Vlaanderen werden ook hier terpjes aangelegd, die in Zeeland bekend staan onder de naam stellen of stelbergen. Een stelle is een kunstmatig opgeworpen hoogte op een schor, waarop bij ruw weer of hoge vloed de herder met zijn schapen een tijdelijke schuilplaats zocht. Om het vee in dit zoute of brakke milieu van zoet drinkwater te voorzien, werd in het midden van de stelle vaak een drinkput gegraven, waarin het regenwater opgevangen en bewaard werd. Zo ontstond de holle stelle. De Hollestelpolder in Zuid-Beveland was voor haar bedijking in de eerste helft van de 15e eeuw een opwas waarop een holle stelle stond. Van die stelle is niets meer te zien, alleen de naam van de polder herinnert er nog aan.

Dit geldt voor de meeste stellen, die op oude kaarten nog op tal van plaatsen te vinden zijn. In het Verdrongen land van Saeftinge zijn er momenteel nog twee, moeilijk bereikbaar en van de zeedijk af niet te zien. Voordat de westelijke helft van Sint Philipsland in 1847 werd bedijkt, was dit een uitgestrekt schorregebied. Het werd beweide door schapen en er lagen tenminste drie stellen. Twee gingen na de bedijking verloren. De derde, de Bruinisser stelberg, lag op een smalle strook schor die niet ingepolderd werd. Het is de laatste overgebleven holle stelle in Zeeland, vanaf de dijk prachtig te zien. De recente dijkverzwaring heeft deze stelle gruwelijk verminkt. Na bedijking werden de holle stellen overigens niet onmiddellijk afgegraven. Het duurde vaak meer dan een eeuw totdat de grond volledig ontzil was en de stellen hun functie definitief verloren hadden.

Mening Waddenvereniging

Het huidige tracé van de dijk is resultante van een jarenlange strijd. Het resultaat daarvan is een kweldergebied van het formaat zoals daar nu in Noord-Friesland ligt, zoals we dat in het gehele internationale waddegebied niet hebben. Volgens de Waddenvereniging is dat van een geheel ander nivo dan de waarde van de dobben. Hiermee wil de Waddenvereniging niet wil zeggen dat die geen enkele waarde hadden. *Verder is het zo dat niet alle dobben verdwenen zijn. Als het puur en alleen gaat om het cultuurhistorisch element wat je nog in het landschap wilt kunnen laten zien of wilt behouden dan waren er inderdaad voor de dijkaanleg enkele tientallen en hebben*

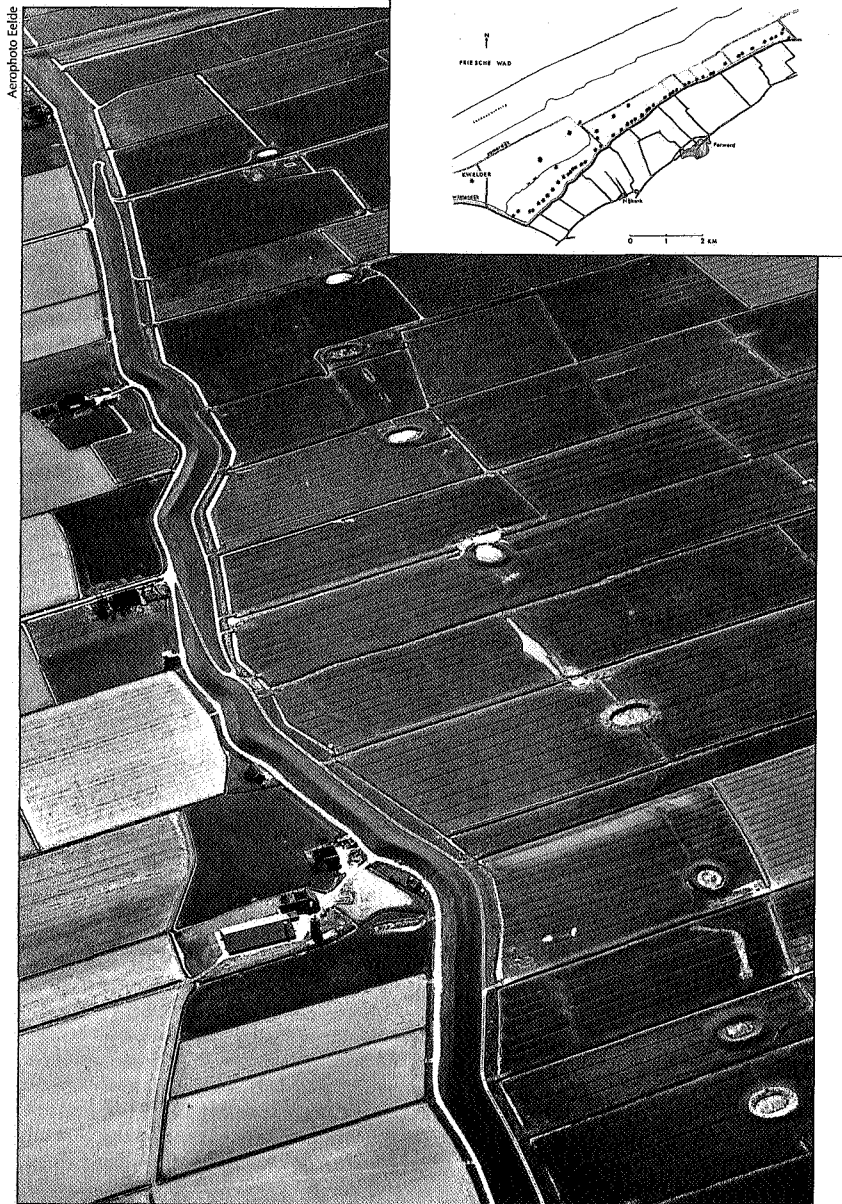
we er nu geen tien meer. Maar... ze zijn er nog'.

Op de vraag waarom de dijk niet enkele tientallen meters zeewaarts aangelegd is zodat de dobben grotendeels binnendijs in stand waren gebleven, antwoordt de vertegenwoordiger van de Waddenvereniging: *'Dit was in de manier waarop uiteindelijk de beslissing is afgedwongen om de dijk hier aan te leggen niet meer mogelijk. Het ging strikt om de grens van het PKB (Planologische Kern Bestlissing) gebied en of je dat gebied mocht aantasten of niet. Als je je vervolgens weer sterk moet gaan maken om bij wijze van spreken voor een paar meter het gebied wel aan te tasten dan was dat, gezien de moeilijke verstandhouding, niet wenselijk. Als alles in goed overleg tot stand was gekomen, had de Waddenvereniging een dergelijk voorstel in kunnen dienen en dan waren de dobben er misschien nog geweest.'* De Friese dobben zijn qua vorm en functie vergelijkbaar met de Zeeuwse holle stellen. De dobben kunnen weliswaar niet bogen op een hoge ouderdom, maar ze zijn wel de laatste representanten van meer dan duizend jaar buitendijs grondgebruik. Ze tonen de verweving die er in Nederland altijd is geweest tussen de mens en de natuur. Het zijn cultuurhistorische monumenten die behoren tot ons nationale erfgoed. Maar nu zijn ze verdwenen, op een enkeling na die in stand gehouden wordt. Hoe zouden we het vinden als de Amsterdamse grachten gedempt worden op een paar na; wie wil zien hoe het vroeger was, gaat die enkele gespaarde gracht maar bekijken? Een dergelijk beleid zouden we toch ook als een doodzonde beschouwen?

NFB

Taeke Stol
Redactie Noorderbreedte (WF)

De rubriek Doodzonde wil kritisch kijken naar kleinschalige ingrepen in een landschap. Het dempen van sloten, het plaatsen van loodsen of bedrijfsgebouwen precies op zo'n mooie plaats, waardoor het aanzicht van een landschap zo indringend wordt gewijzigd. Wat zijn de voors en tegens van deze ingreep, wie heeft wat waarom besloten en waarom is dat eigenlijk doodzonde. Uiteraard biedt de redactie ook lezers de ruimte om zo'n klein voorval met verstrekkende gevolgen aan te kaarten.

Dobben in het kweldergebied van Noord-Friesland